

УДК 930.25(477.74)

О. А. КОРЕЦЬКА*

**АРХІВ ОДЕСЬКОГО ОБКОМУ КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ:
ДОКУМЕНТИ, РОКИ, ЛЮДИ**

Розглянуто важливі етапи історії створення та діяльності архіву Одеського обкому Компартії України, припинення його існування; виявлено повний склад працівників архіву за весь період його функціонування.

Ключові слова: партійна організація; архівна справа; Істпарт; партархів; Компартія України; архівний фонд; реорганізація.

У березні 2015 року Державний архів Одеської області відзначив свій 95-річний ювілей. Найменш дослідженими його документами є фонди колишнього архіву Одеського обкому Компартії України, що складаються з 666432 справ. У Радянському Союзі ці архіви мали свою систему обліку документів та користування ними, оскільки функціонували окремо від Державного архівного фонду і керувалися положеннями та інструкціями про Архівний фонд КПРС. Доступ до партійних документів був обмежений – тільки члени партії з відповідними допусками. Ознайомитися з діяльністю архіву можна було на виставках документів, лекторіях, через публікації документів тощо. Лише з переданням партійних архівів у підпорядкування Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України у 1991 році з'явилася можливість проводити такі дослідження. Потреба в цьому очевидна, оскільки партійні фонди є частиною історії нашої держави, багатьох організацій і містять інформацію соціально-правового характеру.

Останнім часом значна кількість дослідників приділяє увагу вивченню документів партійних архівів. У публікації Н. В. Леннікова і В. М. Дем'янова “Проблеми перероблення описів та переведення на єдині форми обліку фондів Компартії України” розглянуто важливі завдання, пов'язані з обліком партійних документів та діяльністю Державного архіву Луганської області щодо їх дослідження. Стаття Н. М. Кутузової “Заснування та перші роки діяльності партархіву Херсонського обкому КП(б)У (1945–1950 рр.)” знайомить з основними етапами діяльності зазначеного архіву.¹ Вище згадані праці дають поштовх іншим архівам приділити більше уваги документам колишніх партійних архівів.

Історія створення архіву Одеського обкому Компартії України та його діяльність почали досліджуватися з написанням реєстру партій-

* *Корецька Олена Анатоліївна* – головний спеціаліст відділу зберігання та обліку документів Державного архіву Одеської області, бібліотекар архіву.

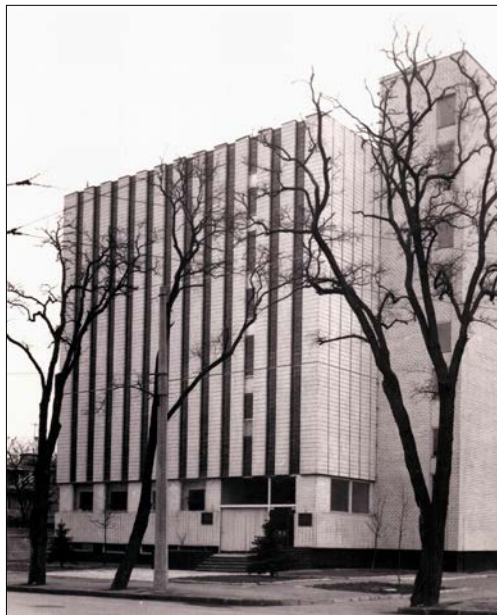
них фондів, який готували співробітники Державного архіву до друку упродовж минулого року.

Дослідження історії партійних архівів неможливе без вивчення діяльності Істпартів, оскільки спочатку партархіви існували в їх складі. Організація партійної архівної справи на державному рівні на території Одеської губернії розпочалася у квітні 1922 року, коли при Одеському губернському комітеті КП(б)У було створено Комісію зі збирання і вивчення матеріалів з історії Жовтневої революції та історії Комуністичної партії (Істпарт). До цього на території губернії два роки працювали три комісії зі збирання і систематизації матеріалів на тему революційного руху: при Губернському відділі юстиції, при Губернському відділі народної освіти і при Губернській раді профспілок².

Першим завідувачем Істпарту став Ісаак Абрамович Хмельницький, секретарем – Віра Аполікарпівна Петрашкевич³. Також при Істпарті існували такі посади: заступник завідувача і зберігач архіву та музею (С. І. Мартиновський), науковий співробітник (Г.М. Боданський, А. Л. Меєрович, В. В. Страттен, О. О. Рябінін, С. А. Семенов), консультант (Н. М. Осипович), лектор музею (А. Б. Фукс), завідувач бібліотеки і машиністка (Є. Й. Марморштейн), завгосп (С. В. Муратова), агент для доручень (М. І. Шмідт), двірник (О. О. Бондарчук)⁴. Організація розташовувалась за адресою – вул. Ласточкина, 6⁵. Станом на 1 вересня 1923 року в архіві Істпарту нараховувалась 21781 справа⁶.

З липня 1923 року І. А. Хмельницькому було доручено також завідування губернським архівом, що дуже позитивно вплинуло на роботу відділу⁷.

У 1923 році Центральний Комітет партії затвердив нове положення про Істпарт і його органи на місцях. У положенні про губернські Істпартвідділи зазначалося: “Задачей Истпартотдела губкома является собиране и изучение материалов по истории Октябрьской революции на территории данной губернии и истории данной губернской парторганизации”⁸.

Фасад будівлі колишнього партійного архіву Одеського обкому Компартії України, 2015 р.

У травні 1924 року Одеський Істпартвідділ брав активну участь у підготовці святкування 20-річчя революції 1905 року. Для виявлення матеріалів було залучено членів історико-соціологічного товариства українознавства. Створено виставку “Первая революция 1905 г.”, опубліковано статті в пресі⁹.

У вересні 1924 року при Істпарті з’явилася посада архіваріуса, на яку було призначено Г.Х. Бабаєва¹⁰.

10 травня 1928 року на виконання постанови ЦК ВКП(б) відбулося об’єднання Істпарту ЦК й Інституту Леніна. Новий заклад отримав назву “Інститут Леніна при ЦК ВКП(б)”. Місцеві Істпарті було залишено і підпорядковано відповідним партійним комітетам¹¹.

У 1929 році при Інституті Леніна було створено єдиний партійний архів¹². У постанові ЦК ВКП(б) від 28 червня 1929 року йшлося: “Для концентрации партийного архивного фонда при Институте Ленина создается Центральный партийный архив и филиалы его (местные партийные архивы при местных укрупненных Истпартах)”. До списку 26 Істпартів, при яких утворювалися партійні архіви, з території УРСР потрапили тільки Істпарт ЦК КП(б) Харкова та Київський окружний¹³.

У 1931 році відбулося об’єднання Інституту Леніна з Інститутом Маркса-Енгельса в один інститут – Інститут Маркса-Енгельса-Леніна при ЦК ВКП(б)¹⁴.

Партійний архів Одеського обласного комітету КП(б)У було створено 15 грудня 1932 року як сектор Істпарту. Так, у 1932 році, у зв’язку зі створенням Одеської області, на засіданні Одеського обкому КП(б)У від 15 грудня прийнято положення про обласну філію Істпарту. В ньому йшлося про те, що обласна філія Інституту історії партії та Жовтневої революції є відділом обкому КП(б)У – Істпартвідділом. Також було вирішено утворити сектори Істпарту: 1) історії КП(б)У; 2) історії пролетарської революції; 3) комуністичного юнацького руху; 4) обласний партійний архів; 5) бібліотеку обласної філії¹⁵.

Першим завідувачем партійного архіву стала К. Г. Смірнова – архіваріус Одеського окружного архівного управління. Народилась Катерина Георгіївна у 1900 році в Тульській губернії. У 1920 році вступила до партії. До цього, кілька років провчившись у приходській школі, з 1913 року працювала хатньою робітницею в багатих сім’ях. Після вступу Катерини Георгіївни в партію повітовий партійний комітет направив її на навчання до Тульського комуністичного університету ім. Леніна. У 1923 році їй було призначено на посаду завгоспа-виховательки Балтського дитячого будинку. Потім переїхала до Одеси. З серпня 1924 р. до 1927 р. працювала рубщицею цукру на Одеському цукровому заводі. У 1928 році прийнята на посаду прибиральниці музею Революції при Істпарті. З 1929 року працювала архіваріусом Одеського окружного архівного управління. У 1932 році призначена на посаду завідувача партійним архівом Одеського обкому партії¹⁶.

У 1937 році партійний архів Одеського обкому КП(б)У був розташований у тісному підвальному приміщенні, вологому і непридатному для зберігання документів. Більша частина матеріалів зберігалася на підлозі, секретні ділові папери – у дерев'яних шафах без замків. Через відсутність місця архів кілька років не приймав документів. Тому на бюро Одеського обкому КП(б)У від 17 грудня 1937 року було вирішено розглянути питання про виділення для партархіву приміщення колишнього костелу за адресою – вул. Леніна, 18. А Іспарту було виділено приміщення у житловому будинку за адресою – вул. Жуковського, 26.

Найбільш важкою роботою для співробітників партархіву стала систематизація матеріалів, оскільки у штаті були відсутні професіонали архівної справи. Але, не дивлячись на це, вони все ж знаходили необхідний матеріал для видачі довідок, яких, наприклад, у 1938 році було підготовлено дві з половиною тисячі¹⁷.

Рішенням бюро Одеського обкому КП(б)У від 15 червня 1939 року завідувачу Іспарту А. Г. Свищенку і облпартархіву К. Г. Смірновій було доручено забезпечити проведення систематичної науково-дослідницької роботи, підібрати кадри зі складу викладачів основ марксизму-ленінізму. Також завідувачу партархівом доручено вжити заходів з упорядкування документів, що вже були на зберіганні, та нових, надісланих райкомаами. Для цього рекомендувалося на 5–6 місяців підібрати додаткових працівників¹⁸.

Рішенням ЦК ВКП(б) від 2 грудня 1939 року Іспарти ліквідовувались, а розробка матеріалів з історії місцевих парторганізацій покладалася на партійні архіви, які тепер із секторів Іспарту перетворилися на самостійні установи¹⁹.

До війни співробітниками партійного архіву було проведено роботу з упорядкування архівних матеріалів, складання описів, картотек, підшивки справ²⁰. Але ця робота припинилася, оскільки у 1941 році, перед окупацією міста, партійний архів Одеського обкому КП(б)У було евакуйовано до міст Уральська і Актюбинська (Казахстан)²¹. В Актюбинську документи знаходились у незакритому приміщенні (вул. Орджонікідзе, 30) без охорони, внаслідок чого частина їх зникла. Постановою бюро Актюбинського обкому КП(б) Казахстану від 24 квітня 1944 року “О состоянии партархива Одесского обкома КП(б)У” було вирішено перевезти документи Одеського партархіву до Будинку піонерів і до 30 травня їх впорядкувати²².

У вересні 1944 року завідувачем партархіву було призначено Євтифія Федоровича Зубицького, який закінчив історичний факультет Одеського державного університету²³. К. Г. Смірнова перейшла на посаду зберігача фондів²⁴.

У листопаді – грудні 1944 року документи з Актюбинська й Уральська було повернуто до Одеси. В червні 1945 року привезено документи з Ростова, в грудні – з Житомира. Станом на 20 вересня 1945 року

в Одеському обласному партійному архіві нараховувалось 49 фондів, 103067 од. зб. З них 19 фондів було впорядковано і розміщено на стелажах. Інші знаходились у в'язках та розташовувалися на підлозі. В результаті численних переміщень документів під час евакуації і реєвакуації було пошкоджено половину папок, у яких вони знаходились.

Приміщення архіву взимку не опалювалося, частина вікон не мала скла та затулялася папером. Крім того, навколо архіву розташовувалися житлові квартири, мешканці другого поверху яких періодично заливали його приміщення водою. Будівля партійного архіву не мала озброєної охорони, а тільки сторожа. Завідувачем архіву Євтифієм Федоровичем Зубицьким було придбано 10 кубометрів лісу і побудовано стелажі. Але на них розмістилася тільки половина документів.

Штат архіву складався з двох архівістів, одного наукового співробітника і завідувача сховищем²⁵. До кінця року у штаті з'явилися інструктор, секретар-машиністка (замість другого архівіста), прибиральниця і кур'єр-опалювач²⁶.

Приміщення облпартархіву знаходилось за адресою – вул. Пушкінська, 24²⁷. 29 січня 1946 р. у квартирі одного з мешканців верхнього поверху сталася пожежа, в результаті чого могли бути знищені всі документи партархіву, але, на щастя, вогонь встигли вчасно локалізувати. У зв'язку з цим на засіданні бюро обкому КП(б)У було порушено питання про відселення мешканців із другого поверху і приєднання їх помешкань до архіву²⁸.

Крім впорядкування документів, що вже зберігались в архіві, працівники приймали нові документи. Так, упродовж 1945 року прийнято справи Одеського обкому КП(б)У в складі 100 од. зб. за 1939–1941 рр., Одеського обкому ЛКСМУ – 21, одна справа за 1940–1941 рр., Ананьївського районного комітету КП(б)У – 4 справи за 1941 р., Одеського окружного військового управління – 5 од. зб. за 1941–1942 рр. Також виконувалась науково-довідкова робота. У 1945 році громадянам було видано 258 позитивних довідок і 73 – про відсутність відомостей. У середньому видавалось 3 довідки на день. Співробітники архіву писали статті з історії Великої Вітчизняної війни та брали участь у радіопередачах²⁹. Покращувався облік: у грудні 1945 року архівом було отримано стандартні форми “Книги надходжень” і “Книги фондів” від Українського філіалу Інституту Маркса-Енгельса-Леніна (ІМЕЛ)³⁰.

Станом на 1 січня 1946 року на зберіганні партійного архіву знаходився 51 фонд у складі 103067 справ. Усі невпорядковані документи було розібрано і систематизовано за фондами, крім картотек. На 4 фонди складено нові описи. Також проведено перевірку наявності справ у кількості 77507 одиниць зберігання, складено список фондів³¹.

У червні 1946 р. партархів Одеського обкому КП(б)У перевіряв інструктор Українського філіалу ІМЕЛ А. К. Моляко. У довідці про результати перевірки зазначено, що Одеський облпартархів є одним з

найбільших партархівів України за кількістю одиниць зберігання при штаті всього 6 осіб. Серед недоліків зазначалося, що карток фондів, справ фондів і книги надходжень немає, а приміщення архіву непридатне для зберігання документів³².

Станом на травень 1947 року на зберіганні партійного архіву було 87 фондів. 57 з них мали описи. Приміщення було так само погано пристосоване для потреб архіву³³. Це питання вирішилося в березні 1948 р. Партархіву виділили частину будівлі відділу пропаганди і агітації Одеського обкому КП(б)У (розташована навпроти Одеського оперного театру). Почався ремонт, обладнано архівосховище, робочу кімнату, кабінет наукового співробітника, канцелярію і кабінет завідувача³⁴. Але в результаті партархіву знову віддали тільки підвальне приміщення цієї будівлі³⁵. Станом на 1948 рік обласний партійний архів знаходився за адресою – вул. Пушкінська, 24³⁶.

У другому півріччі 1949 року було закінчено ремонт нового приміщення, але через відсутність стелажного обладнання архів не міг переїхати. Для виготовлення стелажів складено кошторис на суму 156500 крб., але асигнування не надійшли³⁷. У старому приміщенні стелажі розташовувались на маленькій відстані один від одного, що заважало роботі. Вдень будівля охоронялася сторожем, вночі – міліціонером. Але нове приміщення за адресою – пл. Комуни, 2, теж не відповідало всім вимогам, оскільки було вологим³⁸.

Штат архіву на той час складався з 6 працівників: Зубицький Євтифій Федорович – завідувач архіву, Жуйко Іван Костянтинівич – науковий співробітник, Смірнова Катерина Георгіївна – зберігач фондів, Шистер Катерина Павлівна – інструктор, Мицик Віра Іванівна – архіваріус, Гончарова Є. М. – секретар-машиністка. Спеціальної архівної освіти працівники не мали. Зубицький і Жуйко закінчили історичний факультет Одеського державного університету, Смірнова у 1932 і 1940 роках відвідувала курси при ІМЕЛ, Мицик і Гончарова мали середню освіту, Смірнова і Шистер – нижчу³⁹.

У 1950 році нарешті здійснився переїзд до нового приміщення, будівля якого була капітально відремонтована: обладнано кімнати для зберігання секретних матеріалів, для довідкової роботи, для науково-технічного оброблення матеріалів, читальний зал, канцелярію і кабінет завідувача. Придбано 2 шафи з матеріалу, який не горить, 24 столи, 59 стільців. Приміщення мало центральне опалення і цілодобову міліційну охорону. Але стелажів не було, тому документи довелося розташувати на підлозі⁴⁰.

Незважаючи на брак приміщень, кількість фондів партійного архіву невпинно збільшувалася. Так, якщо у 1949 році на зберіганні наховувалося 172 фонди и 125170 справ⁴¹, то станом на 1 січня 1951 року їх кількість збільшилася до 266 фондів та 130892 од. зб. Оброблено було 17 фондів кількістю 914 од. зб.⁴².

Упродовж 1953 року було виготовлено коробки і придбано залізні шафи для зберігання описів. Площа всього архіву становила 531 м², сховища – 355. Але стеля була низькою, вентиляція відсутня, висота вікон – 58 см. Все це не давало приводу радити переїзду. Тому керівництвом архіву було складено кошторис на переобладнання другого поверху для потреб архіву, але його не затвердив ЦК КП України⁴³.

У 1955 році архів мав на обліку 7033 фонди, 320769 од. зб., 9903 описи, 259 справ фондів, 238 алфавітів. До інших архівів було передано 409 фондів, 14926 од. зб. Видано для користування 163 справи, оформлено 949 довідок, з яких 616 позитивних. Загальна площа будівлі складала 531,17 м², сховища – 355,41, робочої кімнати – 175,76. Ступінь завантаженості сховища – 250%⁴⁴.

У 1956 році було виготовлено ще 1200 коробок для картонування справ, придбано картотечну шафу на 300000 карток, прийнято на зберігання 37341 справу. У результаті науково-пошукової роботи виявлено документи 780 учасників Великої Жовтневої соціалістичної революції і громадянської війни, на всіх оформлено особові справи і заповнено анкети. Зібрано 200 спогадів⁴⁵. Читальний зал відвідало 30 дослідників, яким видано з архівосховища 896 справ. Було отримано 1800 запитів від громадян, на які складено 1113 позитивних відповідей. На другу ставку архіваріуса запрошено Ж. І. Ганш⁴⁶.

У 1958 році відбувся черговий переїзд до іншої будівлі. Архівістам допомагали військові і пенсіонери архіву. Для потреб установи було виділено 1-й поверх нової будівлі Одеського обкому партії. Для сховища відведено приміщення розміром 483 м², крім цього ще 4 кімнати для співробітників, але розкидані у різних куточках будівлі, що створювало великі незручності і витрату часу на дорогу до сховища. Крім того, там було відсутнє водопостачання і туалет⁴⁷. Але, незважаючи на це, співробітники продовжували працювати. До архіву прийшов новий архіваріус Г. В. Качурина⁴⁸.

У 1959 році кількісний склад співробітників архіву не змінився. Посаду завідувача продовжував обіймати Є. Ф. Зубицький, зберігача фондів – К. Г. Смірнова. На посаду наукового співробітника з січня 1959 року прийшов Ю. Ф. Клінтух. На посаді інструктора був В. О. Басак, який працював у архіві з 1951 року. Також було два архіваріуси – Т. М. Квасова (з 1957 р.) та Г. В. Качурина (з 1958 р.)⁴⁹.

На початку 1960 року архів зберігав 10922 фонди, 454578 од. зб.⁵⁰ Було проведено роботу з експертизи і відбору документів, які не підлягають зберігання і з закінченим строком зберігання, з метою звільнення приміщень для нових документів. Обкомом партії виділив архіву робочі кімнати поблизу сховища. Відбулися зміни в особовому складі: пішла на пенсію зберігач фондів Катерина Георгіївна Смірнова, яка була першим завідувачем установи і працювала там з моменту її ство-

рення. Замість неї було запрошено Людмилу Олексіївну Ліхачову⁵¹. Також у кінці року архів залишив завідувач Євтифій Федорович Зубицький, що теж став пенсіонером. Замість нього з січня 1961 року було запрошено Романа Даниловича Чайчука⁵². Роман Данилович народився в 1912 році, у 1940-му вступив до партії⁵³. У вересні 1941 року став викладачем, а трохи пізніше і директором Ставропольського педагогічного училища, де працював до жовтня 1943 року. З листопада 1943 року до квітня 1944 був заступником завідувача Нікопольського обласного відділу народної освіти. З квітня 1944 до травня 1946 року обіймав посаду завідувача Херсонського міського відділу народної освіти⁵⁴. В Одесі Роман Данилович продовжував педагогічну діяльність. Так, рішенням бюро Одеського міського комітету КП України від 27 лютого 1960 р. він був затверджений на посаді директора середньої школи № 82⁵⁵, але працював там менше року, оскільки 26 січня 1961 року був звільнений у зв'язку з переходом до партійного архіву⁵⁶.

У 1961 році приміщення архіву складало 776 м², сховища – 643. Робочих кімнат – 6, співробітників – 8. Всього фондів – 10452, справ – 437672, з них закартонованих – 65083. Архівістами було складено 13954 описів фондів, отримано 870 запитів, архів відвідало 47 дослідників, яким видано 2089 справ. Вкрито лінолеумом 230 м², виготовлено 350 метрів стелажів, сховище обладнано протипожежним інвентарем. Штат поповнився двома посадами: з'явився новий науковий співробітник Петро Олексійович Кундаров і прибиральниця А.С. Притула⁵⁷. 14 квітня утилізовано 8160 одиниць зберігання⁵⁸.

27 травня 1961 року партійним архівом Одеського обкому партії було передано до партійного архіву Миколаївського обкому партії матеріали партійних і комсомольських органів та організацій районів, що відійшли до Миколаївської області – 25 фондів кількістю 12923 од. зб. (акт підписано зберігачем фондів Л. О. Ліхачовою та завідувачем Р. Д. Чайчуком)⁵⁹.

У липні 1963 року Одеський партархів передав 19 підшивок газет бібліотеці ім. Горького. Підшивки мали штампи і шифри бібліотеки (*в акті відсутні пояснення, чому вони знаходились на зберіганні у партархіві.* – Авт.). Серед підшивок – газети “Искра”, “Коммунист”, “Звезда”, “Правда”, “Набат” та інша періодика революційного спрямування⁶⁰.

У листопаді 1964 року в архіві знову змінився завідувач. Ним став І. В. Гречуха. Іван Васильович народився у 1926 році. У 1953 вступив до партії. Рішенням бюро Кагановицького РК КП України від 7 грудня 1956 року він був призначений помічником директора з культурно-виховної роботи Одеського технічного училища № 1⁶¹. 7 лютого 1957 року затверджений на посаді інструктора промислово-транспортного відділу Кагановицького РК КП України⁶². У зв'язку з ліквідацією промислово-транспортного відділу 30 травня 1958 року працював штатним пропагандистом відділу пропаганди і агітації Приморського

РК КП України⁶³. З 27 лютого 1960 року – інструктором організаційного відділу того ж райкому⁶⁴.

Крім завідувача, у 1964 році в архіві нараховувалось ще 8 працівників: 2 архіваріуси (Г. В. Качурина і О. Я. Вербова), науковий співробітник (П. О. Кундаров), зберігач фондів (Л. О. Ліхачова), інструктор (В. О. Бассак), секретар-машиністка (Т. М. Варуєва), підсобний робітник (Д. П. Міхеєв), прибиральниця (Г. С. Притула)⁶⁵.

Станом на 1964 рік архів мав 10801 фонд, 445661 од. зб. Було отримано 1800 коробок, у які закартоновано 27082 справи (всього картонованих – 300000). Переплетено 477 справ. Отримано 1185 запитів, основна маса з яких – про підтвердження трудового стажу і партійної приналежності. Архівістами випущено збірку “Маяки зовут вперед” про роботу колективів і ударників комуністичної праці з 1958 до 1963 рр. Також працівниками підготовлено 11 статей та 4 виступи на радіо і телебаченні⁶⁶.

9 вересня 1966 року до архіву надійшло 103 фонди і 8728 од. зб. від партійного архіву Інституту історії партії при ЦК КП Молдавії. Серед нових надходжень були 63 фонди первинних організацій, 11 фондів політичних відділів МТС, фонд повітової комісії з чистки партії та ін. Справи прийняв завідувач партархіву І. В. Гречуха⁶⁷.

У травні 1967 року Одеський партархів було перевірено старшим науковим співробітником Центрального партійного архіву ІМЕЛ Г. Юдіним. У своїй довідці про обстеження архіву він зазначив, що Одеський обласний партійний архів розташований на першому і в напівпідвальному поверхах будівлі обкому партії. Площа всіх приміщень архіву складає 776 кв. м. Сховища обладнані дерев'яними стелажми, мають центральне опалення та вентиляцію. Температура і вологість – у межах норми. В деяких приміщеннях відсутнє освітлення, немає розеток і пілососа. Архівосховища завантажені документами на 100 %. На обліку знаходяться 11124 фонди кількістю 466370 справ. Колектив складається з 9 осіб: завідувача, наукового співробітника, зберігача фондів, інструктора, трьох архівно-технічних працівників, підсобного робітника і прибиральниці. Упродовж 1966 року на зберігання було прийнято 18145 справ. За 4 місяці 1967 року – 149. Документи всіх фондів повністю закартоновані. Співробітники головну увагу приділяли роботі з відбору документів на постійне зберігання. До цієї справи, крім постійних працівників, залучено 4 позаштатних. У 1966 році було переглянуто 386 тисяч справ. З них для знищення відібрано 22836, зміст яких не відповідав інструкціям щодо відбору документів на постійне зберігання. У 1967 році переглянуто 70 тисяч справ, відібрано з тією ж метою – 17914. Співробітники архіву проводили семінари, групові й індивідуальні консультації, публікували збірки документів, готували телевізійні передачі, працювали з дослідниками (яких у 1966 році

і 4-и місяці 1967 було 189 осіб), відповідали на запити (1667 запитів, 90 % – позитивні відповіді)⁶⁸.

У 1968 р. Управління справами ЦК КП України затвердило на 1969 рік будівництво 4-поверхової споруди спеціально для партійного архіву. Місце було відведено поблизу обкому партії, у центрі міста. Але керівництво архіву звернулося до вищих органів влади з проханням побудувати 5-поверхову будівлю, бо 4-поверхова не забезпечувала б на довгий час місце для нових документів⁶⁹.

На той час штат архіву вже складався з 11 працівників: у 1966 році додалась ставка ще одного наукового співробітника, на яку запросили Леоніда Сазоновича Нагорних; у 1968 році – ставка 3-го архіваріуса, яку обіймала Клара Анатоліївна Пашкевич. Архівістами було прийнято 1513 нових фондів. Усього у сховищі нараховувався 7441 фонд, оскільки 3821 фонд кількістю 78472 справи було утилізовано. На зберіганні залишилось 405522 справи. Упродовж року проставлено шифри у 4198 справах, переплетено – 3676. Отримано 2417 запитів, з яких на 2074 дано позитивну відповідь. Архів відвідало 102 дослідники. Співробітниками написано 10 статей та підготовлено 6 радіо- і телепередач⁷⁰.

У листопаді 1969 року фінансово-господарський відділ обкому партії забрав у партійного архіву 1 кімнату для влаштування кабінету головного бухгалтера. В результаті цього зберігач фондів залишився без кімнати для прийому відвідувачів, а секретар-машиністку довелося перевести у приміщення сховища. Також у 1969 році архів уперше отримав ставку архіваріуса-реставратора. На цю посаду було запрошено Н.Г. Жилко⁷¹.

У 1970 році було закінчено будівництво нульового циклу і розпочато монтаж першого поверху нової будівлі архіву (теперішній корпус № 2 Державного архіву Одеської області, вул. Пироговська, 29)⁷². В основу функціонального рішення закладено проект будівлі партійного архіву Горьківського обкому КПРС, розроблений “Горьковгражданпроектом” у 1966 році і перероблений Одеською філією Українського інституту “Діпроград” з метою покращення його експлуатаційних якостей і архітектурно-композиційної виразності⁷³.

Співробітники архіву постійно створювали облікову документацію для полегшення пошуку даних. Так, станом на 1 січня 1971 року вже існували такі види облікової документації, як: книга надходжень документальних матеріалів, книга фондів, картки фондів (7585), справи фондів (295), описи (11491), книга видачі документальних матеріалів зі сховища⁷⁴.

До кінця 1971 року було завершено монтаж корпусу нової будівлі і розпочалося встановлення стелажів. Співробітники тим часом приділили увагу копіюванню справ Одеського окружного КП(б)У, що мали аркуші зі згасаючим текстом. Було зроблено 2000 копій аркушів. Під час виявлення згасаючих текстів з’ясувалося, що ремонту і реставрації

підлягає більше 50 тисяч справ. Також упродовж року було складено 2,5 тисячі карток з матеріалів фонду Одеського обкому партії. Разом із краєзнавчим музеєм архівісти організували виставку документів, присвячених героїчній обороні Одеси⁷⁵. Крім того, значну увагу приділено перевірці наявності справ, у якій брали участь усі співробітники архіву, включаючи і завідувача. Кожен працівник присвячував цій роботі 2 дні на тиждень⁷⁶.

У 1972 році було завершено будівництво нової споруди архіву і в грудні вже введено в експлуатацію. Загальна площа нової будівлі складала 2392,2 м². Сховища обладнано металевими стелажми. На першому поверсі розташовувались робочі кімнати, читальний зал, кімната для дезінфекції, прийому документів, книгосховище і мікрофотолабораторія. Було встановлено ліфт. Машинне відділення розташоване у підвальному приміщенні⁷⁷. У реставраційній майстерні встановлено спеціальний реставраційний стіл, бігувальну машину, прес, ніж для різання картону і паперу, свердлильний верстат⁷⁸. Разом з новою будівлею архів отримав нового завідувача, на посаду якого 27 вересня 1972 року було призначено Василя Захаровича Удалова. Також архіву було виділено ще 9 нових ставок. Він вступив до партії у 1943 році⁷⁹. До роботи в архіві працював інструктором відділу агітації і пропаганди Одеського обкому партії. Колишній фронтовик мав орден Вітчизняної війни другого ступеня та кілька медалей. У 1953 році закінчив Одеський педагогічний інститут ім. К.Д.Ушинського.

Переміщення документів тривало 12 робочих днів. Щоденно в процесі було задіяно від 30 до 40 осіб, до складу яких входили співробітники архіву, військові, студенти вчз⁸⁰.

Першого літа після переїзду до нової будівлі виявилось: система кондиювання має багато втрат холоду, через що підвищується вологість у сховищах. Тому було проведено роботи з ізоляції холодильних машин, трубопроводів, баку з водою. В результаті знижено вологість, яка до цього складала 68 %⁸¹.

Після переїзду роботу архіву було поновлено. У 1973 році переплетено й відреставровано 1636 справ (44000 аркушів), зроблено копії 1608 аркушів згасаючого тексту. Почато ро-

Фасад будівлі партійного архіву
Одеського обкому
Компартії України, січень 1976 р.

Машинне відділення партійного архіву.
Січень 1976 р.

боту зі складання алфавітної картотеки фондів (складено 2500 карток)⁸². Упродовж року з'явилося кілька нових працівників: архіваріус Тетяна Миколаївна Короткова, науковий співробітник Василь Михайлович Бахчеван, палітурник-реставратор Зінаїда Василівна Петухова, оператори Анатолій Іванович Василенко й Ольга Борисівна Кустова, сантехнік Петро Степанович Бурдейний, прибиральники Іван Михайлович Марков, Галина Володимирівна Молдаванова, Зінаїда Олексіївна Терефера⁸³.

Упродовж 1974 року, крім звичних видів роботи, співробітники архіву перекартонували справи, оскільки в старій будівлі архіву, у багатьох коробках містилися декілька фондів разом. Було вирішено розкласти всі фонди в окремі коробки. Всього перекартонували 64282 справи. Також закінчили роботу зі складання алфавітної картотеки фондів. Складено 5154 картки. Крім того, розпочато облік мікрофото-документів за 1960–1970 рр.⁸⁴

Значна увага приділялася наданню методичної і практичної допомоги партійним і комсомольським органам. Архівісти обстежили стан зберігання і впорядкування документів 144 партійних і комсомольських організацій. Тривала і видавнича діяльність. У 1974 році видано збірку документів “73 героических дня”, накладом у 50 тисяч екземплярів. 7 вересня завідувач архівом узяв участь в обласній конференції, присвяченій 50-й річниці Татарбунарського повстання. Конференція

Читальний зал партійного архіву.
Січень 1976 р.

відбулася у селищі Татарбунари. Для досвіду співробітники архіву відвідали партійні архіви Ворошилоградського, Львівського, Київського обкомів Компартії України і партійний архів Інституту історії партії ЦК Компартії Молдавії⁸⁵.

Наступного року співробітники архіву продовжували роботу зі збереження фізичного стану справ, у зв'язку з чим було закартоновано 12892 нових справи, переплетено 689 справ, відреставровано 23466 аркушів. Крім того, складено 82 описи справ. Алфавітна картотека поповнилась 6061 карткою⁸⁶. Співробітники В. З. Удалов та В. Ф. Ревякін брали участь у роботі курсів при обкомі партії, на яких провели 9 занять з партійними і комсомольськими працівниками стосовно правил оформлення документації і підготовки для здавання до архіву⁸⁷. Технічний персонал партархіву поповнився новими співробітниками: у 1975 році почали працювати черговий оператор Микола Семенович Колісниченко, прибиральниці Євдокія Іванівна Рожепа і Ольга Леонідівна Можеєва, двірник Микола Єфимович Хімченко⁸⁸.

1976 рік відзначився початком нової важкої роботи – переміщення фондів. Через те, що на момент переїзду до нового приміщення 2 сховища ще не були готові для використання, їх площі залишились порожніми. Тому було вирішено перенести частину фондів з 4-го сховища до 5-го⁸⁹.

Співробітники В. З. Удалов та В. Ф. Ревякін взяли участь у зональних семінарах, які проходили в містах Котовськ та Ізмаїл, де ви-

ступили з доповідями стосовно правил комплектування партійних документів. Також було проведено практичні заняття з оформлення справ, складання описів і алфавітних карток⁹⁰. Упродовж року до архіву прийшли працювати зберігач фондів Людмила Іванівна Чорнобровкіна, науковий співробітник Володимир Григорович Бурлаков, електрик Борис Ананійович Кузьмін, прибиральниці Ніна Яківна Піддубна, Олександра Іванівна Бордюжа, Людмила Миколаївна Кулага⁹¹. Інструктор Зоя Олександрівна Швидка та архіваріус Галина Іванівна Шевченко влаштувалися до архіву у 1977 році⁹².

У 1978 році працівниками партійного архіву разом з обласним державним архівом було проведено наукову конференцію, присвячену 60-річчю підписання В. І. Леніним Декрету Ради Народних Комісарів РСФСР “О реорганизации и централизации архивного дела” (1 червня 1918 р.)⁹³. Упродовж року проведено роботу з оброблення підлоги, віконниць і дверей 7% розчином формаліну⁹⁴.

Співробітники партійного архіву не тільки давали інтерв'ю на телебаченні, але й брали участь у зйомках фільмів. Так у 1978 році на всіх центральних каналах було показано документальний фільм “Тайник на Днестре” за участю наукового співробітника архіву Петра Олексійовича Кундарова⁹⁵.

У 1980 році на бланки встановленого зразка було передруковано 270 описів, проведено заміну 1763 обкладинок старих описів, оформлено 179 справ фондів, проставлено позначки на всіх справах і описах, що не дозволено видавати до читального залу⁹⁶.

Під час масової перевірки наявності фондів, що відбулася у 1981 році, було виявлено, що 1005 справ не повернулися після евакуації; 30 справ було вислано різним партійним органам, а місце знаходження 181 справи не встановлено⁹⁷.

1986 рік відзначився змінами у кадровому складі. У зв'язку з виходом на пенсію архів залишив науковий співробітник Петро Олексійович Кундаров, віддавши архівній справі 25 років. Замість нього

Зінаїда Василівна Петухова –
палітурник-реставратор.
Січень 1976 р.

було прийнято Михайла Петровича Сушкова. На посаду інженера з мікрофільмування прийнято Л. О. Гудзовського⁹⁸. 25 грудня 1986 року завідувач архіву В. З. Удалов наказом Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС і Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР №103 був нагороджений нагрудним знаком “Отличник архивного дела”⁹⁹.

Наприкінці 1987 року на посаду завідувача партійного архіву було призначено Михайла Макаровича Цобенка¹⁰⁰, який став останнім його керівником.

До роботи в архіві служив у лавах Радянської армії, працював на Одеському сталепрокатному заводі ім. Дзержинського, де за успіхи в роботі був двічі нагороджений грамотою Міністра чорної металургії СРСР. Працюючи і навчаючись одночасно, він закінчив вечірнє відділення історичного факультету Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Був обраний секретарем комітету комсомолу заводу, працював партійним інструктором. Також обіймав посади завідувача відділом Ленінського райкому Компартії України та заступника голови Одеської обласної організації товариства “Знання”¹⁰¹.

Упродовж 1988 року в архіві було проведено ремонтні роботи холодильних машин і установок кондиціонування повітря, систем енергозабезпечення і водопостачання. Повністю замінено пожежну й охоронну сигналізацію. Проведено роботу з монтажу і налагоджування апаратури для мікрофільмування “Старт”, на якій щодня створювалося 1000 кадрів¹⁰².

У зв’язку з 70-річчям архівної справи в СРСР, у 1988 році співробітниками архіву підготовлено виставку документів у Будинку політичної освіти обкому партії, де відбулося урочисте засідання обласної конференції архівних працівників¹⁰³.

У 1989 році архівістами проведено експерименти щодо застосування різних світлових фільтрів для більш результативного мікрофільмування документів зі згасаючим текстом. Лабораторією виготовлено 168170 кадрів. Також було почато роботу зі складання алфавітних книг на персональні справи громадян, репресованих у 1930–1950-тих роках. Виявлено і відправлено до Інституту історії партії копії документів для збірника “Голод 1933 року на Україні: очима істориків, мовою документів”¹⁰⁴.

В останній рік свого існування – 1991-й, партійний архів мав найбільш чисельніший кадровий склад – 34 особи: це Михайло Макарович Цобенко – завідувач архівом; Михайло Петрович Сушков, Володимир Григорович Бурлаков та Таїсія Кононівна Фурман – наукові співробітники; Наталя Іванівна Вальциферова, Олександра Яківна Вербова, Марина Яківна Піддубна – архіваріуси; Зоя Олександрівна Біляєва – зберігач фондів; Світлана Іванівна Сорока, Марія Миколаївна Цокалова – палітурники-реставратори; Ігор Васильович Бережок – оператор

з мікрофільмування; Віктор Васильович Рудаков, Пантелей Васильович Десятник, Олександр Ілліч Дубрянський, Микола Семенович Колесниченко – оператори з кондиціонування; Тамара Миколаївна Варуєва – секретар-машиністка; Дмитро Володимирович Виноградов – завідувач господарською частиною; Леонід Олексійович Гудзовський – інженер; Володимир Віталійович Убрянов – механік з холодильних установок; Георгій Борисович Андросов – технік; Микола Семенович Зайцев, Павло Борисович Кротов – електромонтери; Володимир Ілліч Григораш – слюсар; Валентин Павлович Бичковський, Костянтин Миколайович Василевський, Віктор Володимирович Герцог, Адольф Михайлович Ростоцький, Вадим Ульянович Савицький, Іван Ілліч Шаповалов – охоронці; Надія Дмитрівна Загребельна – двірник; Олена Миколаївна Афанасенко, Марина Олексіївна Говорова, Ніна Яківна Піддубна, Тамара Андріївна Швець – прибиральниці¹⁰⁵.

М. М. Цобенко в червоному кутку
Одеського припортового заводу
під час підбиття підсумків роботи
за I півріччя, 1980 р.

Партійні архіви припинили своє існування на території України у серпні 1991 року. Указом Президії Верховної Ради України від 27 серпня 1991 року партійні архіви було передано Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України: “У зв’язку з тим, що документи архівів Компартії України мають велику історичну, наукову та соціально-правову значимість, Президія Верховної Ради України постановляє: 1. Передати документи архівів Компартії України в підпорядкування Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України та його установам на місцях разом з приміщеннями, технологічним обладнанням та штатом працівників. 2. Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів України забезпечити прийом та схоронність документів з поточних архівів комітетів та установ Компартії України”¹⁰⁶.

Рішенням позачергової сесії Одеської обласної ради народних депутатів №251-XXI від 3 вересня 1991 року “Об имуществе партийных комитетов области” було визначено і долю партійного архіву Одеського обкому партії: “Документы архива обкома Компартии Украины вместе с зданием, технологическим оборудованием и штатом работни-

Біляєва (Швидка) Зоя Олександрівна –
інструктор партійного архіву, 1983 р.

ков, передати на баланс державного архіву області¹⁰⁷. Було затверджено склад комісії з передачі майна обкому Компартії та в її складі групу з інвентаризації будівлі партійного архіву, до якої увійшли і співробітники Державного архіву Одеської області – директор архіву В. М. Мальченко, старший науковий співробітник А. К. Балінов та архівіст I категорії О. М. Барановська¹⁰⁸.

Таким чином, з вересня 1991 року колишній партійний архів став складовою частиною Державного архіву Одеської області, завдяки чому широкий загал дослідників отримав вільний доступ до його документів.

Вивчення складу партійних фондів дасть можливість дослідникам зробити вагомий внесок у заповнення лакун в історії нашої держави, її організацій, діяльності окремих осіб.

¹ Леннікова Н. В., Дем'янов В. М. Проблеми перероблення описів та введення на єдині форми обліку фондів Компартії України // Архіви України. – 2014. – № 1. – С. 44–52; Кутузова Н. М. Заснування та перші роки діяльності партархіву Херсонського обкому КП(б)У (1945–1959 рр.) // Архіви України. – 2014. – № 1. – С. 103–111.

² Пролетарская революция. Исторический журнал Истпарта. – Москва, 1922. – № 7. – С. 247.

³ Державний архів Одеської області (далі – Держархів Одеської обл.), ф. П-2, оп. 1, спр. 1, арк. 4, 9.

⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-2, оп. 1, спр. 1403, арк. 2 зв.–3.

- ⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-2, оп. 1, спр. 8, арк. 6.
- ⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 282, арк. 8.
- ⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-2, оп. 1, спр. 8, арк. 4.
- ⁸ Пролетарская революция. Исторический журнал Истпарта. – Москва, 1923. – № 8. – С. 274.
- ⁹ Пролетарская революция. Исторический журнал Истпарта. – Москва, 1924. – № 5. – С. 258–259.
- ¹⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-2, оп. 1, спр. 1403, арк. 6 зв.
- ¹¹ Пролетарская революция. Исторический журнал Истпарта. – Москва, 1928. – № 10. – С. 220–221.
- ¹² Исторический архив. – Москва, 1955. – № 2. – С. 186.
- ¹³ Постановление ЦК ВКП(б) от 28.06.1929 г. – № 47. – С. 48–49.
- ¹⁴ Исторический архив. – Москва, 1955. – № 2. – С. 186.
- ¹⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-11, оп. 1, спр. 155, арк. 104–105.
- ¹⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-11, оп. 16, спр. 322, арк. 81–84.
- ¹⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-2, оп. 1, спр. 96, арк. 13.
- ¹⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 237, арк. 25–28.
- ¹⁹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 4, арк. 34.
- ²⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 8, арк. 3.
- ²¹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 282, арк. 9.
- ²² Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 3, арк. 1.
- ²³ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 105, арк. 7.
- ²⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-11, оп. 16, спр. 322, арк. 81–84.
- ²⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 8, арк. 1–3.
- ²⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 7, арк. 2.
- ²⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 237, арк. 29.
- ²⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 7, арк. 1.
- ²⁹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 7, арк. 3–4.
- ³⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 5, арк. 6.
- ³¹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 7, арк. 2.
- ³² Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 11, арк. 1.
- ³³ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 19, арк. 3–4.
- ³⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 28, арк. 23.
- ³⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 57, арк. 2.
- ³⁶ Одесса. Краткий справочник. – Одесса, 1948. – С. 49.
- ³⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 36, арк. 3.
- ³⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 33, арк. 1.
- ³⁹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 36, арк. 3.
- ⁴⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 42, арк. 2–3, 16.
- ⁴¹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 33, арк. 2.
- ⁴² Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 45, арк. 10.
- ⁴³ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 65, арк. 2–4.
- ⁴⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 78, арк. 1–4.
- ⁴⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 85, арк. 3–5.
- ⁴⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 85, арк. 9–11.
- ⁴⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 99, арк. 2–4.
- ⁴⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 99, арк. 9–7.
- ⁴⁹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 105, арк. 7.
- ⁵⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 109, арк. 15–16.
- ⁵¹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 111, арк. 7–9.

- ⁵² Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 118, арк. 73.
⁵³ Держархів Одеської обл., ф. П-21, оп. 22, спр. 38, арк. 201.
⁵⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-21, оп. 28, спр. 4, арк. 19.
⁵⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-9, оп. 23, спр. 12, арк. 16.
⁵⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-9, оп. 23, спр. 93, арк. 29.
⁵⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 121, арк. 2–3, 5, 9.
⁵⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 122, арк. 121.
⁵⁹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 132, арк. 1–2.
⁶⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 154, арк. 6–7.
⁶¹ Держархів Одеської обл., ф. П-21, оп. 16, спр. 11, арк. 201.
⁶² Держархів Одеської обл., ф. П-21, оп. 18, спр. 7, арк. 153.
⁶³ Держархів Одеської обл., ф. П-21, оп. 20, спр. 8, арк. 333.
⁶⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-9, оп. 23, спр. 12, арк. 15.
⁶⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 158, арк. 9.
⁶⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 158, арк. 10–15.
⁶⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 201, арк. 1.
⁶⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 204, арк. 16.
⁶⁹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 217, арк. 8.
⁷⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 217, арк. 9, 13, 16, 18, 23.
⁷¹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 227, арк. 8–9.
⁷² Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 234, арк. 9.
⁷³ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 311, арк. 21.
⁷⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 234, арк. 12–13.
⁷⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 243, арк. 10–12, 14, 19.
⁷⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 247, арк. 15–16.
⁷⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 257, арк. 11.
⁷⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 311, арк. 22.
⁷⁹ Картотека персонального обліку працівників Одеського обкому КП України.
⁸⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 333, арк. 9.
⁸¹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 268, арк. 12.
⁸² Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 268, арк. 12–14.
⁸³ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 268, арк. 27–28.
⁸⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 287, арк. 14–15.
⁸⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 287, арк. 22, 25–27.
⁸⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 309, арк. 13–15.
⁸⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 309, арк. 24.
⁸⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 309, арк. 34.
⁸⁹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 328, арк. 11.
⁹⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 328, арк. 16.
⁹¹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 328, арк. 26–27.
⁹² Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 368, арк. 24.
⁹³ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 366, арк. 34.
⁹⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 368, арк. 11–12.
⁹⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 368, арк. 20–21.
⁹⁶ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 409, арк. 8.
⁹⁷ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 409, арк. 7.
⁹⁸ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 514, арк. 11, 20.
⁹⁹ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 515, арк. 20.

- ¹⁰⁰ Держархів Одеської обл., ф. П-11, оп. 147, спр. 123, арк. 25.
- ¹⁰¹ Біографічний матеріал надано М. М. Цобенком.
- ¹⁰² Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 544, арк. 2–3.
- ¹⁰³ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 544, арк. 6.
- ¹⁰⁴ Держархів Одеської обл., ф. П-13, оп. 1, спр. 556, арк. 3–5.
- ¹⁰⁵ Держархів Одеської обл., ф. П-11, оп. 153, спр. 60, арк. 1–34.
- ¹⁰⁶ Відомості Верховної Ради України. – Київ, 1991. – № 40 (1 жовтня). – С. 1129.
- ¹⁰⁷ Держархів Одеської обл., ф. Р-2000, оп. 9, спр. 3648, арк. 154–155.
- ¹⁰⁸ Держархів Одеської обл., ф. Р-2000, оп. 9, спр. 3648, арк. 159.

The important stages of the history of archives of Odessa Regional Committee of the Communist Party of Ukraine, the termination of its existence are considered; revealed complete personnel of the archive for the entire period of its operation.

Key words: the party organization; the archival affairs; the Istpart; the party archives; The Communist Party of Ukraine; the archival fond; the reorganization.